

WPROWADZENIE

W listopadzie 2008 roku w Instytucie Pedagogiki Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu została zorganizowana Ogólnopolska Konferencja Naukowa na temat: **SZKOŁA NA MIARĘ MOŻLIWOŚCI DZIECKA**. Konferencja stanowiła próbę rozważań nad kształceniem i wychowaniem dziecka w młodszym wieku szkolnym. Miała ona charakter interdyscyplinarny, a zaproszeni goście to: nauczyciele, pedagodzy, psychologowie, wychowawcy i rodzice.

Rozważania teoretyczne prelegentów koncentrowały się między innymi wokół pedagogicznych, psychologicznych i metodycznych rozwiązań stosowanych w trakcie organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego dostosowanego do indywidualnych możliwości dziecka. Podczas konferencji odbyły się również dwie sesje warsztatowe, które dotyczyły praktycznych aspektów pracy z dzieckiem w młodszym wieku szkolnym, między innymi: warsztat pierwszy na temat „Wartość refleksji w działaniu – eksperymenty plastyczne”, prowadzony przez mgr Jolanę Gisman-Stoch oraz warsztat drugi „Środki teatralne w edukacji”, prowadzony przez dr Ewę Tomaszewską.

Publikację podzielono na dwie części główne: pierwszą zatytułowaną STUDIA I BADANIA otwiera artykuł dr hab. Urszuli Szuścik, pracownika Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, zatytułowany „Twórczość plastyczna dziecka – próba syntezy”. Autorka w swym artykule pisze: „Nowe poszukiwania i propozycje kształcenia plastycznego dzieci i młodzieży wiążą się między innymi z uwzględnieniem wiedzy z zakresu psychologii twórczości i psychologii rozwojowej, dzięki której można dokonać pełniejszej analizy rozwoju wyobraźni, emocji, myślenia, percepcji, działania uczestnika procesu twórczego”.

Kolejny artykuł jest autorstwa prof. zw. dr hab. Teresy Borowskiej, pracownika Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu. Dotyczy on edukacyjnego programu zmierzającego do wzbogacenia zasobów emocjonalnych uczniów oraz rezultatów jego wprowadzenia. Prowadzone przez autorkę tych rozważań dotychczasowe badania¹ pokazały ubóstwo emocjonalne dzieci i młodzieży w dwóch badanych krajach, tj. w Polsce i Norwegii. Rozważając możliwość wzbogacenia tego rodzaju zasobów, sięgnięto do różnych rodzajów terapii, zwłaszcza do możliwości, jakie niosą psychoterapie indywidualne i grupowe. Spośród współczesnych kierunków psychoterapii indywidualnej, takich jak psychoterapia głębinowa, dynamiczno-interpersonalna, komunikacyjna, egzystencjalna, humanistyczna, interpersonalna, poznawcza, racjonalno-emocjonalno-behawioralna i wieloczynnikowa terapia A. Lazarusa, za najbardziej przydatne uznano pewne aspekty dwóch ostatnich.

Kolejnym autorem artykułu jest pracownik Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie dr Anna Gajdzica. Jej artykuł pt. „Program nauczania na miarę dziecka czy dzieci na miarę programu? Rozważania o miejscu programu w kształceniu zintegrowanym”

¹ T. Borowska, *Emocje dzieci i młodzieży. Zasoby – rozwijanie*, Katowice 2006.

został podzielony na cztery części. Autorka rozpoczyna rozważania – na temat miejsca programu w kształceniu dzieci młodszych – od analizy podstawowych założeń zmieniających podejście do procesu edukacji. Druga część to omówienie zagadnienia sposobu ujmowania programu w teorii B. Bernsteina. Kolejna część zawiera analizę sposobów ujmowania programu nauczania w wybranych koncepcjach kształcenia zintegrowanego – i tu prezentuje odniesienia do koncepcji polskich autorów. Całość zamykają konkluzje.

W kolejnym artykule, mgr Agaty Kalinowskiej, doktorantki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach na temat niekorzystnego wpływu nieakceptacji ze strony grupy na rozwój uczuciowy i społeczny dziecka w młodszym wieku szkolnym, został poruszony ważny problem potrzeby akceptacji. Podczas prowadzenia badań nad nieformalną strukturą grupy zauważyła na podstawie badań, że osoby atrakcyjne bardzo często są kompetentne, cenione w konkretnej dyscyplinie. Wykazują się również aktywnością oraz poczuciem humoru. Uwagi kolegów, koleżanek przyjmują ze spokojem bez nadmiernej wrażliwości. Zazwyczaj również są skłonne do przyjmowania, jak i niesienia pomocy. Natomiast grupę dzieci nieakceptowanych stanowią uczniowie, którzy są mało atrakcyjni, nie potrafią inicjować nowych zabaw, często doznają porażek. Wielu uczniów znajdujących się na polach izolacji lub odrzucenia charakteryzuje bierność społeczna oraz uwidoczniła postawa dystansu. Takie zachowania prowadzą do pogłębiania się niekorzystnego pod wieloma względami uczucia bycia nieakceptowanym, jak również wycofywania się z kontaktów w obawie przed kolejną społeczną porażką.

W kolejnym artykule, dr Moniki Kornaszewskiej-Polak, psychologa i pracownika Wyższej Szkoły Humanitas, pt. „Komunikacja z uczniem trudnym” autorka pisze: „Sposób kształtowania relacji w komunikacji pomiędzy nauczycielem a uczniem zależy w dużej mierze od tego, czy jest on gotowy na wprowadzenie relacji partnerskich. Język zaufania polegający na aktywnym słuchaniu i współdecydowaniu to wyjątkowa więź, na którą składają się współpraca i współodpowiedzialność nauczycieli i uczniów za proces kształcenia szkolnego. Więż ta, o ile jest autentyczna, pełna troski o drugiego człowieka, to gwarant efektywnego rozwoju na różnych płaszczyznach: edukacyjnej, emocjonalnej i społecznej. Model współuczestnictwa jest doskonałą odpowiedzią na poszukiwania pedagogów dotyczące uzdrowienia szkolnictwa, przynajmniej w sferze komunikacji, atmosfery oraz osiągania sukcesów w procesie dydaktycznym”.

„Jakie znaczenie mają Indywidualne Wzorce Myślenia w edukacji dziecka oraz w komunikacji nauczyciel – uczeń?” to kolejny artykuł przygotowany przez mgr Jolantę Łysakowską – dyrektora Miejskiego Przedszkola nr 47 z Oddziałami Integracyjnymi w Katowicach. Autorka pisze w nim: „Wzorec myślenia decyduje o naszym sposobie uczenia się i funkcjonowania w środowisku zewnętrznym, a jego znajomość pozwala uniknąć negatywnych emocji. Zwiększa też samoświadomość. I to co najważniejsze – jeśli pojawiają się jakieś trudności w kontakcie z drugim człowiekiem – szukajmy przyczyny w nas samych, w naszym wzorcu, a nie w czynnikach zewnętrznych. Z każdej konfrontacji otrzymujemy informacje zwrotne, na bazie których możemy modyfikować nasze zachowanie”.

Kolejny artykuł to artykuł mgr. Gabrieli Rosochy, pracownika Powiatowego Młodzieżowego Domu Kultury im. H. Jordana w Tarnowskich Górach i Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, pt. „Sytuacja przedmiotu muzyka w szkolnictwie powszechnym a możliwości stymulacji zdolności muzycznych dzieci”. Do napisania tego tekstu – jak pisze autor – skłoniła go informacja, iż w ocenie Ministerstwa Edukacji Narodowej można uznać, że nauczyciel, legitymując się świadectwem ukończenia kursu kwalifikacyjnego w zakresie sztuki, „posiada kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela muzyki i plastyki w szkole podstawowej i gimnazjum”². Autor komentuje rozporządzenie, wskazując na zadziwiający fakt braku jakiegokolwiek reakcji ze strony nauczycieli i dyrektorów szkół na tę informację. „Nikt nie będzie się przecież narażał w dobie kryzysu na rynku pracy i co gorsza podważał własnych kompetencji. Czy komukolwiek w oświacie rzeczywiście zależy na jakiejś tam muzyce?”

Ósmy już z kolei artykuł – dr Anny Niteckiej-Walerych, pracownika Uniwersytetu Gdańskiego, „Wychowanie fizyczne w kształceniu zintegrowanym. Sukces czy porażka?” – porusza problem zajęć ruchowych w klasach I-III, a dokładniej jakości tych zajęć, jak również kwestię zwolnień z lekcji wychowania fizycznego. Autorka próbuje również odpowiedzieć na pytanie, czy rzeczywiście szkoła spełnia swoje cele i zadania oraz czy uczniowie mają szansę w szkole odnieść swój własny, osobisty sukces.

Dr hab. Zenon Gajdzica, pracownik Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, jest autorem kolejnego artykułu pt. „Dziecko z lekką niepełnosprawnością intelektualną w szkole ogólnodostępnej – możliwości ograniczenia wielostronnego rozwoju. Celem opracowania jest zwrócenie uwagi na praktyczne komplikacje w zakresie urzeczywistnienia omawianej formy kształcenia na przykładzie uczniów z lekką niepełnosprawnością intelektualną oraz wykazanie, że praktyczne trudności warunkowane są także sprzecznymi założeniami teoretycznymi. Podstawowa teza wystąpienie została zawarta w stwierdzeniu, że istnieją spreczne założenia inkluzji, które wzmacniają ambiwalentność sytuacji edukacyjnej omawianej grupy uczniów w placówkach powszechnych. Narzędziem służącym analizie jest pojęcie antynomii. Na wybór ten wpłynęły opinie nauczycieli wskazujące na obecność wielu sprzeczności w procesie kształcenia uczniów z niepełnosprawnością w placówkach ogólnodostępnych.

Przedostatni w tej części opracowania jest artykuł mgr. Soni Jarzombek-Ziemiańskiej, socjologa, oligofrenopedagoga, pracującego w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym w Bytomiu oraz w Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu. Artykuł pt. „Program *The Gateway Award* jako propozycja do planowania procesu dydaktyczno-wychowawczego dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym” ukazuje czytelnikowi, czym jest, kiedy powstał i do kogo jest skierowany Program *The Gateway Award*.

Część pierwszą opracowania zamyka artykuł dr Ewy Klimas-Kuchtowej, pracownika Instytutu Psychologii Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2 w Krakowie. Jej artykuł „Uczeń zdolny – kim jest, kim może być?” porusza zaniedbany obecnie problem ucznia zdolnego, ucznia,

² www.kuratorium.krakow.pl

który z racji swoich predyspozycji nie powinien sprawiać nauczycielowi kłopotów, ucznia, z którym praca powinna być dla nauczyciela radością i satysfakcją, a niestety, niekiedy jest troską, trudem i ciężkim obowiązkiem podejmowanym z niechęcią.

Część druga zatytułowana DOŚWIADCZENIA I PROPOZYCJE składa się z dziesięciu artykułów. Otwiera go artykuł dr Danuty Krzywoń, adiunkta Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu. Artykuł ten ukazuje wieloaspektowość zabawy jako fundamentalnego elementu edukacji małego dziecka. Następny artykuł „Dziecko w szkole waldorfskiej” jest autorstwa mgr Anny Kędzierskiej, która jest doktorantką Uniwersytetu Śląskiego oraz nauczycielem w Waldorfskiej Szkole Podstawowej im. Janusza Korczaka w Krakowie. Artykuł ten jest próbą syntezy wiadomości na temat Pedagogiki Waldorfskiej. Autorka przytacza słowa założyciela Rudolfa Steinera, który mówił: „Gdzie, zatem jest książka, w której pedagogzy mogą przeczytać, czym jest »pedagogika«? Są nią same dzieci”.

Kolejny artykuł tej części porusza problem usprawniania funkcjonowania dzieci nieśmiałych w sytuacji szkolnej. Doktorantka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach mgr Hewilia Hetmańczyk pisze: „Program pracy z klasą, w której znajdują się dzieci nieśmiałe, bądź z grupą dzieci zahamowanych, powinien zostać skonstruowany w taki sposób, aby umożliwić pozbycie się uczucia bycia gorszym od rówieśników. Takie założenie można osiągnąć za pomocą wielu metody pracy, m.in. poprzez zastosowanie różnego rodzaju bajek psychoedukacyjnych, które uwrażliwią całą grupę na przeżycia emocjonalne i smutek innych kolegów, a tym samym uświadomią, że nikt nie jest lepszy od innych. Tego typu zabiegi stopniowo uczą dostrzegania różnic i podobieństw między ludźmi, budowania empatii, kształtowania zachowania otwartości i szczerości. Dzieci nieśmiałe będą miały szansę poczuć się zaakceptowane przez rówieśników, przez co coraz chętniej zaczną włączyć się w życie klasy.

Kolejne artykuły to opracowania mgr Aleksandry Światowskiej pt. „Szkoła diagnozująca – wczesne wykrywanie symptomów zaburzeń w szkole. Tworzenie systemów pomocy”, Haliny Kantor „Dziecko z ADHD i Zespołem Aspergera w szkole. Co pomaga we wspieraniu dziecka, a co stanowi przeszkodę (na podstawie doświadczeń własnych oraz rodziców uczestniczących w www.forum.adhd.org.pl), mgr Agaty Olszewskiej „Dwa światy – wspólne metody pracy. O objawach i terapii dzieci z ADHD i Zespołem Aspergera”, mgr Agnieszki Musiał „Pomóżmy sobie wzajemnie – o tym, jak trudno być rodzicem i nauczycielem dziecka z ADHD i Zespołem Aspergera. Sposoby wsparcia i możliwości współpracy” oraz zamykającą tę tematykę artykuł mgr Marty Twardoch „Tutaj jestem sobą. Metody pracy z dziećmi z ADHD i Zespołem Aspergera umożliwiające integrację i wsparcie w świetlicy terapeutycznej”. Artykuły obejmują swą treścią bardzo ważny i aktualny problem dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych – dzieci z zespołem ADHD i Zespołem Aspergera. Autorki tekstów aktywnie działają w Stowarzyszeniu „Niezwykłe Dzieci”. Jest to Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom z ADHD i innymi dysfunkcjami. Poza tym pracują w Centrum Neurorehabilitacji im. Zofii i Józefa Dziurkowskich. Opierając się na literaturze i na wypowiedziach rodziców „niezwykłych dzieci”, zauważają, że postawa nauczyciela w stosunku do dziecka i rodziców ma największe

znaczenie w panowaniu nad trudnymi zachowaniami dzieci. Tylko dzięki konstruktywnej współpracy między domem i szkołą można korygować trudne zachowania dzieci z zaburzeniami.

Artykuły te niejako rozdziela ciekawy tekst dr Danuty Szeligiewicz-Urban, wykładowcy Wyższej Szkoły Humanitas, zatytułowany „Praca zespołów terapeutycznych w szkole z dzieckiem niepełnosprawnym o specjalnych potrzebach edukacyjnych”. Autorka wskazuje na to, iż „praca zespołów pedagogiczno-terapeutycznych ma za zadanie przegłąd i ocenę rozwiązania programowego przyjętego przez nauczyciela w kontekście właściwości, możliwości osobowych i społecznych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a kompleksowe podejście do współczesnego systemu kształcenia wyzwala wspólne działania organizacyjne i dydaktyczno-wychowawcze”.

Ostatni artykuł, mgr Agaty Orzeł-Żukowskiej, „Uczeń z zespołem hiperkinetycznym z deficytem uwagi – opis i analiza przypadku. Budowanie systemu wsparcia” przedstawia opis budowania i funkcjonowanie interdyscyplinarnego systemu pomocy dla dziecka ze sprzężonymi trudnościami rozwojowymi.

W niniejszym tomie zamieszczono artykuły będące omówieniem zagadnień obejmujących szeroką problematykę edukacji dziecka i stwarzania mu możliwości realizacji na miarę swoich możliwości. Artykuły dotyczą różnych sfer rozwoju ucznia, których właściwe zespolenie i refleksja pomoże stworzyć szkołę na miarę możliwości dziecka.

Prezentowana publikacja skierowana jest do studentów pedagogiki, czynnych zawodowo nauczycieli, nauczycieli doradców i konsultantów metodycznych, pracowników wojewódzkich ośrodków metodycznych i rodziców.

dr Danuta Krzywoń
dr Beata Matussek